

УЧНІ ВОЛИНСЬКОГО ЛІЦЕЮ 1819–1833 рр.: ПОРТРЕТ ЗБЛИЗЬКА

Назар Багнюк

В організаційно-адміністративному устрої Волинського ліцею вагоме місце належало ліцеїстам, які відповідно підпорядковувалися керівництву закладу, але мали і свої структури, що певним чином слугували їхнім інтересам і водночас сприяли зміцненню навчальної дисципліни та поліпшенню навчання. До таких структур належав учнівський суд, який очолював голова суду і до якого входили арбітри (їх обирали учні), а також цензор і консультант (із числа викладачів). Останні допомагали ліцеїстам вирішувати спірні питання згідно відповідних норм і правил. Учнівський суд здебільшого розглядав суперечки між учнями старших курсів, а іноді — навіть між ліцеїстами і викладачами. Учні чотирьох молодших класів суду не підлягали, а тому в його формуванні та діяльності участі не брали. Суд обирали ліцеїсти старших курсів таємним голосуванням. Склад суду і його вироки дирекція Ліцею у випадку незгоди могла анулювати. Статут суду визначав покарання за порушення дисципліни, неуспішність та інші провини: позбавлення права носити шпату у свята, оголошення прізвища порушника в усіх класах і на курсах Ліцею, виключення з числа учнів без надання свідоцтва про отриману освіту, позбавлення права на золоту медаль. Авторитет учнівського суду був беззаперечним. До речі, його першим головою одногос-

но був обраний син засновника Волинської гімназії Тадеуша Чацького Юліуш.

Не менш цікавою була процедура формування і функціонування громадських організацій. Зокрема, головою Молодіжного наукового товариства міг стати тільки ліцеїст, нагороджений золотою медаллю за попередній навчальний рік, а членами — учні, що мали відмінні успіхи на своєму курсі. Хто ж таких успіхів не мав, але бажав стати членом Товариства, надсилав до його секретаріату власну наукову працю і лише за успішним результатом її розгляду залучався до ліцейної наукової спільноти. Кращі роботи ліцеїстів-науковців публікували у наукових часописах. В Ліцеї діяли «Молодіжне товариство доброчинності», «Товариство приятелів науки», які сприяли вихованню інтересу до наукових пошуків і реалізації творчих здібностей молоді.

Участь у роботі «Товариства доброчинності юнаків Волинської гімназії», яке в 1817 році реорганізували в «Товариство доброчинності», брали не тільки представники Ліцею, а й громадяни з усієї Волині. Працювали «Товариство юнаків» і «Літературний клуб» під об'єднаною назвою «Товариство учнів Ліцею, що вправляються у досконалість мови та письма». Проте у цих товариствах існували жорсткі рамки: їх діяльність контролювали викладачі-цензори, забороня-

лася полеміка, не дозволялися дослідження і дискусії на релігійні та політичні теми. Незважаючи на це, у 1823 році царська влада заборонила діяльність учнівських громадських організацій.

Керівництво Ліцею конкретно вирішувало проблему проживання ліцеїстів. Діти із заможних родин проживали при монастирі або на приватних квартирах за певну оплату. Основна маса ліцеїстів мешкала у так званих конвіктах — своєрідних міні-гуртожитках або пансіонах у приватних будинках, причому в сім'ях із доброю репутацією. Оплачував таке проживання Ліцей.

Мали ліцеїсти і певне стипендіальне забезпечення за рахунок пожертвувань різних, насамперед місцевих, меценатів. Такі пожертвування називалися «фундушем» і розподілялися між малозабезпеченими ліцеїстами особливим чином: основна частина «фундушу» виплачувалась ліцеїстам під час навчання, інша йшла на закупівлю книг, оплату окремих занять (танці, фехтування, верхова їзда), а також ліцеїстам-випускникам — для життєвого облаштування після завершення навчання. Крім цього, ліцеїсти із заможних родин утримували за рахунок своїх сімейних бюджетів 20 учнів із бідних сімей — і це заслуговує особливої уваги.

Оригінальною була система розподілу

стипендій: якщо на одну стипендіальну вакансію претендували кілька ліцеїстів, то між ними організовували інтелектуальний конкурс: методом жеребкування кожному претендентові видавали по одній картці з п'ятьма запитаннями в кожній — і стипендію отримував той, хто давав найкращі відповіді.

Отже, система навчання і виховання у Волинському ліцеї 1819 — 1833 років була цілісною і спрямованою на підготовку молоді людини до активного життя в тогочасному суспільстві. Власна адміністративно-педагогічна структура Ліцею включала необхідні інституції для організації та моніторингу навчально-виховного процесу, а також передбачала їх матеріальне і соціально-побутове забезпечення. Зокрема, створення конвіктів і використання пожертвувань місцевих меценатів надавали можливість отримати освіту дітям із незможних сімей. Поряд із жорсткою системою опіки та контролю за життям і діяльністю молоді функціонували демократичні форми самоврядування.

У сучасному суспільстві функціонують різні форми навчальних закладів середнього та вищого рівнів, де для організації навчально-виховного процесу важливим є вивчення та інноваційне застосування традиційних здобутків закладів національної освіти минулого.

Василь СКОРОПЛЯС

ВИСОКА ПОЕЗІЯ В ОБРАМЛЕННІ СКРИПКИ

У концертній залі ім. Гуго Колон-та відбувся концерт ансамблю скрипалів Рівненського музичного училища Рівненського ДГУ. Керівник колективу Юрій Чорнобай — уродженець міста Кременця. Тут він закінчив ЗОШ №4 та місцеву музичну школу. Продовжив навчання в Тернопільському музичному училищі ім. С.Крушельницької та Львівській консерваторії ім. М. Лисенка. По закінченні був направлений на роботу у Рівненське музичне училище і нині очолює ансамбль скрипалів та камерний оркестр, де під його орудою виступають студенти — випускники Кременецької школи мистецтв ім.М.Вериківського. Очолюваним колективом стають учасниками всеукраїнських і міжнародних фестивалів та конкурсів.

Виступ ансамблю скрипалів ще раз засвідчив високу професійну майстерність цього колек-

тиву. Цікавою знахідкою програми стала поезія Ліни Костенко, що звучала із вуст юних скрипалів перед кожним наступним номером.

Програму концерту склали твори українських та зарубіжних композиторів, серед яких цікавинками стали «Танець із шаблями» А.Хачатуряна та «Гумореска» А.Дворжака й особливою «родзинкою» — «Народний танець» М. Скорика в аранжуванні викладача Львівської академії мистецтв Богдана Каськіва. До речі, його син Олег Каськів також народився в нашому Кременці і тепер є викладачем Женевської консерваторії та Міжнародній музичній академії Менухіна в м. Гштаад (Швейцарія).

Концерт відбувся з ініціативи Василя Миколайовича та Миколи Васильовича Сиротюків. Вдячні глядачі надіються на подальші творчі контакти з цим музичним колективом і, звичайно, на їх цікаві виступи.

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ДОСЯГНЕННЯ

Ольга СТАВІНСЬКА

Бібліографічний огляд

Основним завданням діяльності сучасного закладу вищої освіти в Україні має стати формування інноваційного освітньо-виховного середовища, що передбачає не тільки зміни в організації навчання, а й удосконалення професійної майстерності викладачів. Педагогічна майстерність — вияв високого рівня педагогічної діяльності, що ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді, розглядається як вияв власного «Я» у професії. Всі ці риси можна вважати необхідними ознаками сучасного креативного викладача ВЗО, перед яким постійно постає проблема вдосконалення, підвищення свого професійного мистецтва. В досягненні цих цілей допоможе ознайомлення з підручниками та навчальними посібниками з педагогічної майстерності, які вийшли друком з 2005 року.

У вітчизняній педагогічній науці питання професійної майстерності найбільш глибоко опрацювали вчені кафедри педагогічної майстерності Полтавського педагогічного університету ім. В.Г.Короленка, очолюваного на той час І.А.Зязюном. Вони створили теоретичний плацдарм для розроблення програми спекурсу «Основи педагогічної майстерності». Результат праці науковців представлено в підручнику «Педагогічна майстерність» (автори — І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та інші), який підготовлено відповідно до чинної програми «Педагогічна майстерність» для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. У теоретичному курсі висвітлено сутність, природу і складники педагогічної майстерності, а в лабораторно-практичних заняттях розкрито шляхи опанування її секретами. Система особистісно-зорієнтованого навчання майбутнього вчителя, розроблена авторами, становить оригінальну технологію формування готовності майбутнього педагога до професійного самовдосконалення, саморозвитку і до продуктивної педагогічної діяльності.

Тексти, дидактичні завдання до них, коментарі та додатки для самостійного опанування курсом «Основи педагогічної майстерності» містить навчальний посібник «Педагогічна майстерність. Хрестоматія» за редакцією І.А.Зязюна. Він пропонує теоретичні та прикладні дослідження вітчизняних і зарубіжних авторів.

Формально майстерність педагога — це вирішення різноманітних педагогічних завдань, успішна організація навчально-виховного процесу й отримання відповідних результатів, але сутність її полягає в певних професійних і

особистісних якостей викладача, які продовжують педагогічну діяльність і забезпечують її ефективність. Сутність та складові педагогічної майстерності розкрито у виданні Ю. Г. Барабаша «Педагогічна майстерність», куди включено теоретичні, методико-організаційні основи професійної майстерності вчителя, останні досягнення педагогічної теорії і практики.

Підвалиною педагогічної майстерності є професійна компетентність. Зміст цього компонента становлять глибокі професійні знання, навички та вміння, професіоналізм у галузі психології та педагогіки. Креативному підходові у навчально-виховному процесі присвячена монографія О. А. Дубасенюк «Професійна підготовка фахівців: креативний підхід». У роботі обґрунтовано теоретико-методологічні засади професійної підготовки

творчих фахівців в умовах університетської освіти, проаналізовано методичні і технологічні засади підготовки креативних фахівців, розкрито особливості формування креативної особистості в системі вищої освіти.

Проблема професійної адаптації фахівця-початківця досліджено в монографії Н.І.Жигайло «Гуманітарні основи професійної адаптації майбутніх фахівців».

Складовим компонентом педагогічної майстерності є педагогічна техніка, як форма організації поведінки педагога і конкретний інструментарій формування навичок та вмінь представників освітнянського процесу. У навчальному посібнику «Методика викладача у вищій школі» О. В. Малихіна, І. Г. Павленко, О. О. Лаврентьєвої, Г. І. Матукової представлено досвід навчальної та методичної роботи викладачів вищого закладу освіти, розглянуто питання становлення їх професійної культури, методу проведення лекційних, семінарських, лабораторних і практичних занять, контролю засвоєння знань студентами; види та прийоми активізації процесу навчання у вищій школі. Пропонується досвід здійснення навчального процесу в інших країнах. Особливу увагу спрямовано на вдосконалення педагогічної майстерності на підставі використання активних методів, активізації науково-дослідної роботи студентів і магістрантів. Посібник розрахований на викладачів, аспірантів і магістрантів вищих навчальних закладів.

Здібність до педагогічної діяльності — дуже важливий елемент у структурі педагогічної майстерності. Провідними здібностями вважаються чутливість до людини й особистості, комунікативність, перцептивність, динамічність, емоційна стабільність, оптимістичне прогностування і креативність. У виданні Н. Ю.Бутенко «Комунікативна майстерність викладача» розкриваються специфіка й особливості спілкування в навчальній діяльності, висвітлюються поняття спілкування та комунікації, ритуальної поведінки,

маніпулювання, асертивної поведінки, бар'єрів психологічного захисту, каузальної атрибуції та психометричних типів. Посібник включає методичні рекомендації навчального процесу та вдосконалення взаємодії як у навчальному процесі, так і в інших видах діяльності. Для викладачів вищих навчальних закладів, аспірантів, студентів, вчителів, менеджерів, а також усіх тих, хто цікавиться питаннями вдосконалення спілкування та взаємодії.

Оволодіння викладача ВЗО педагогічним досвідом людства, ступінь його досконалості в педагогічній діяльності, досягнутий рівень розвитку його особистості — все це складає культуру педагога. У навчальному посібнику В.І.Завіни «Педагогічна культура викладача вищої школи» для студентів магістратури та молодих викладачів розглядається сутність і структура педагогічної культури викладача вищої школи. У контексті кожної теми, які розкривають зміст педагогічної культури, означені поняття, розкриті закономірності її розвитку, намічені шляхи самостійної роботи майбутніх викладачів у напрямку розвитку педагогічної культури, приділено увагу лекціям, майстер-класу і акторським здібностям викладача, самовдосконаленню педагога.

Гуманістична спрямованість — найголовніша характеристика майстерності педагога, що базується на основі ціннісних орієнтацій: на себе (самоутвердження); на засоби педагогічного впливу (коли найважливіше для педагога — виховні ідеали, виховні заходи та методика їх здійснення); на виховання (допомогти йому адаптуватися до соціального середовища, знайти сенс життя); на мету педагогічної діяльності (сприяти самоактуалізуванню у професійній діяльності та громадському житті). Особливо це важливо для професійного становлення майбутнього педагога, оскільки ефективність професійної адаптації визначатиме успіх формування його ідеалів, цінностей, переконань, особистісних якостей.